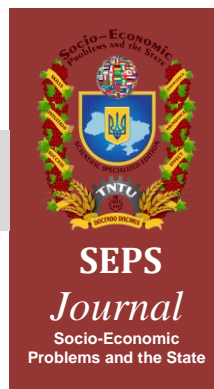

Kondratska, L. (2023) The influence of geopolitical factors on the functioning of tourism in Ukraine. *Socio-Economic Problems and the State (electronic journal)*, Vol. 29, no. 2, pp. 61-69. URL: <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2023/23klptvu.pdf>

ВПЛИВ ГЕОПОЛІТИЧНИХ ЧИННИКІВ НА ФУНКЦІОНУВАННЯ ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

Лілія КОНДРАЦЬКА

Західноукраїнський національний університет

вул. Львівська, 11, м. Тернопіль, Україна, 46001

e-mail: liliya.kondratska@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8429-8953>

Article history:

Received: October, 2023

1st Revision: October, 2023

Accepted: November, 2023

JEL classification:

L83

H56

Z32

UDC:

338.48:351.86

DOI:

<https://doi.org/10.33108/sepd.2023.02.061>

Анотація: У статті досліджено ключові аспекти перспектив посткризового стратегічного розвитку вітчизняної туристичної індустрії після припинення військового конфлікту – випробування XXI століття, на основі трансформаційних перетворень галузі. Систематизовано головні перешкоди геополітичної несталості, котрі мають значний вплив на формування потенціалу туристичного потоку як на мікро-, так і на макрорівнях. До них належать відтік джерел фінансування з туристичного сектора України, високий ризик перебування на окремих територіях, незавершене реформування галузі відповідно до директив ЄС, першочерговість забезпечення безплатних перевезень для держави у військових, волонтерських чи гуманітарних напрямках та ін. Проведено деталізований аналіз надходжень податків до державної казни та ключових статистичних показників діяльності сфери туризму у 2023 році відповідно до попередніх років. Визначено ряд надійних й небезпечних регіонів України для планування мандрівок туристами із дотриманням особливостей відпочинку і туристичної діяльності – дозволів та обмежень щодо організації маршрутів відповідно до дії комендантської години та із врахуванням наявності бомбосховища та ін. Окрім цього, з'ясовано, що теперішня динаміка туристичного потоку в межах держави характеризується різким скороченням кількості відвідувань туристами інших країн, а сам зовнішній вітчизняний туризм тримається завдяки робочим поїздкам закордонних дипломатів, громадських активістів, волонтерів, представників засобів масової інформації. Виявлено, що розгорнуті військові дії на території України мають серйозний економічний вплив на відновлення міжнародного туризму загалом. Запропоновано пріоритетні антикризові напрями відбудови досліджуваної сфери з метою забезпечення гармонійного зростання всіх регіонів України, зважаючи на поставлені цілі. Основними з яких є формування державної медійної зацікавленості зі сторони іноземних країн та туристів; побудова масової піар-компанії невідомих раніше територій; оновлення туристичного брендингу держави з основою – безпека і захист туристів першочергово.

Ключові слова: туристична діяльність, індустрія туризму, воєнний конфлікт, післявоєнне відновлення, занепад.

Кондрацька Л. Вплив геополітичних чинників на функціонування туризму в Україні. Соціально-економічні проблеми і держава. 2023. Вип. 2 (29). С. 61-69. URL: <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2023/23klptvu.pdf>

This open access article is distributed under a Creative Commons Attribution (CC-BY) 4.0 license.

1. Постановка проблеми.

З початком повномасштабного вторгнення в Україні змінилося усе...

У сучасних реаліях війна як ключовий чинник перемін системи надання безпеки людині характеризується своїм глибоким проникненням у суспільство (занепад економіки, знищена інфраструктура й логістика, соціальна нестабільність країни) та затяжними наслідками на нього й добробут громадян зокрема. Відтак, сфера туризму не стала виключенням, оскільки складні галузеві випробування розпочалися тут ще за часів пандемії COVID-19 та як тільки було мінімальне відновлення індустрії, – відбувся черговий туристичний крах під назвою «війна» у глобальних масштабах. Це спричинило ліквідацію чималої кількості туристичних компаній та перепрофілювання окремих із них на волонтерський напрямок, підтримуючи армію всім необхідним; скорочення кількості іноземних відвідувачів до визначних місць України попри прикуту міжнародну увагу до держави, а також як наслідок зменшення дохідної частини державної казни від сфери туризму (прибутку від туристичних подорожей і податкових надходжень з них відповідно).

Туризм – це один із основних локомотивів економіки, котрий є вкрай вразливим до різних виникаючих дестабілізуючих чинників – стихійні лиха, епідемії, воєнні конфлікти, економічні процеси, політичні непорозуміння, кліматичні негаразди та ін. Тому такий деструктивний вплив російської агресії на усі сфери українського суспільного життя має свої особливості, які є сьогодні вкрай значущими та потребують деталізованого вивчення й аналізу, а особливої актуальності серед них набуває питання післявоєнного відновлення індустрії туризму в Україні, що визначає тим самим спрямування самого дослідження.

2. Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Проблемні аспекти дослідження щодо функціонування сфери туризму в умовах воєнної нестабільності та її відновлення у повоєнну добу привертає сьогодні все більше увагу як закордонних, так і вітчизняних науковців. Серед них можна виокремити таких як Н. Барвінок та М. Барвінок [1], котрі зосереджуються у власних розробках на вивченні туристичного потенціалу нашої країни; С. Грищенко [2], який визначає ключові тенденції розвитку туризму в довоєнному періоді і в умовах сьогодення; Т. Захарова [3]; С. Філюк [4]; О. Фастовець [5]; О. Роїк та О. Недзвецька [6] – акцентують свою увагу на наслідках російсько-української війни для індустрії туризму та розробці стратегії її відновлення; А. Романова [7]; І. Дворська [8]; С. Баженова, Ю. Пологовська та М. Бикова [9], котрі досліджують можливості створення відповідної культури подорожей в межах держави та прогнозують, що за допомогою туризму можна буде відновити регіональну економіку й подолати нерівномірність розвитку окремих територій; А. Моца, С. Шевчук та Н. Середа [10]; А. Зарубіна, Е. Сіра та Л. Демчук [11] – визначають особливості туристичної діяльності із врахуванням обмежень комендантської години, розміщення бомбосховищ у туристичних маршрутах та інші.

Однак невирішеним залишається питання щодо особливостей функціонування туристичної галузі зі сторони наукового осмислення та її відбудови в умовах воєнного стану з позиції практичного аспекту.

3. Постановка завдання.

Метою дослідження є визначення важливості туристично-рекреаційного потенціалу індустрії туризму в Україні, окреслення напрямів післявоєнного розвитку самої галузі на довгострокову перспективу в умовах сьогочасної геополітичної

несталості, а також пропонування комплексу рекомендацій стосовно її майбутнього відновлення всередині країни.

4. Виклад основного матеріалу.

Туристична індустрія – це галузь вітчизняної економіки, яка займає третє місце в економічному зростанні будь-якої країни та котра, реалізуючи свої послуги на ринку, сприяє збільшенню суми місцевих доходів, розвитку виробничої і соціальної інфраструктур, розквіту галузей дотичних до реалізації туристичних послуг, удосконаленню культури та створенню нових робочих місць. Останнім часом, ще до розпочатих військових дій та оголошення воєнного стану в країні від 24 лютого 2022 року, її становище знатно піднепало, зазнаючи серйозних перемін через прямий ризик виникнення війни: спад зовнішнього і внутрішнього туризму, відмова й скасування згодом міжнародних авіарейсів в Україну, породження відчуття занепокоєності у подорожуючих до здійснення польотів в українському небі. Така ситуація неабияк сколихнула усіх власників туристичного бізнесу, однак не зробила власне зупинку індустрії. Оскільки всі розуміють, що війна стала новою реальністю кожного українця диктуючи нові запити і тому необхідно якомога швидше навчитися налагоджувати усі робочі процеси у таких складних, досі невідомих, умовах. Відтак, фокус уваги фахівців індустрії миттєво змінився із рекомендування й реалізації відпочинкових послуг і розваг на пропонування допомоги туристам, котрі застрягли на той час закордоном та евакуацію людей із небезпечних районів у більш спокійні, розміщуючи їх у санаторіях й організовуючи їхнє пересування і надалі.

З того моменту, від 24 лютого 2022 року, про Україну як державу заговорив увесь світ, а її впізнаваність на міжнародній арені щодня зростає і дотепер, однак якою ж ціною...

Якщо аналізувати статистичні дані розраховані Державним агентством розвитку туризму [12] за 3 квартали 2023 року, можна побачити позитивні тенденції в галузі й досить результативні показники її роботи на сьогодні, що свідчить про доцільність спільного застосування дієвих формул державою та юридичними особами й приватними підприємцями стосовно нового бачення покрокового відновлення сфери туризму в умовах ведення війни. Результати підрахунку свідчать, що розмір надходжень від галузі до державної казни за 9 місяців 2023 року скоротився на 18% порівняно з аналогічним періодом довоєнного 2021 року та позитивно зріс на 13% відносно 2022 року (2021 рік («→») – 1 778 924,0 тис. грн; 2022 рік («↓») – 1 184 480,11 тис. грн; 2023 рік («↑») – 1 451 317,4 тис. грн).

Розглядаючи реальну кількість компаній, які працюють в туристичній сфері, можна дійти висновку, що загальна чисельність зменшилася на 11% у порівнянні з тим же періодом 2022 року та на 36% відносно 2021 року, з них кількість юридичних осіб стала меншою на 24% та 51%, приватних підприємців – на 7% і 30% у 2022 й 2021 році відповідно.

У цьому році найбільші надходження до державного бюджету від сфери туризму відбулися завдяки діяльності готелів і подібних засобів тимчасового розміщування, зокрема це 63,2% (2022 рік – 56,7%) у відносному вираженні або 916 647,7 тис. грн (2022 рік – 672 141,44 тис. грн) в абсолютному. Втім, за 9 місяців 2023 року відносно того ж періоду 2022 року відбулися зміни і по інших КВЕДах в індустрії (табл. 1).

Таблиця 1 Частка надходжень до держбюджету України від кожного виду економічної діяльності у галузі туризму

№ з/п	КВЕД	01.01-01.10.2022		01.01-01.10.2023	
		тис. грн	%	тис. грн	%
1.	Діяльність готелів і подібних засобів тимчасового розміщування	672 141,44	56,7	916 647,7	63,2
2.	Діяльність туристичних операторів	125 409,85	10,6	142 197,6	9,8
3.	Діяльність туристичних агентств	175 491,74	14,8	138 015,6	9,5
4.	Діяльність інших засобів тимчасового розміщування	100 582,24	8,5	145 769,4	10,0
5.	Діяльність засобів розміщування на період відпустки та іншого тимчасового проживання	110 854,74	9,3	106 385,1	7,3
6.	Надання місць кемпінгами та стоянками для житлових автофургонів і причепів	1 404,79	0,1	2 302,0	0,2
7.	Разом	1 184 480,11	100	1 451 317,4	100

Джерело: сформовано автором на основі [12]

Вивчаючи податкові надходження до державної казни в розрізі регіонів, бачимо, що порівнюючи із попереднім роком їхній приріст зафіксовано у таких областях України як Київська – 172 787 тис. грн, Львівська – 248 393 тис. грн, Чернівецька – 21 422 тис. грн, Закарпатська – 62 784 тис. грн, Волинська – 11 072 тис. грн, Дніпропетровська – 69 612 тис. грн, Житомирська – 9 782 тис. грн, Рівненська – 14 188 тис. грн, Хмельницька – 22 017 тис. грн, Тернопільська – 13 623 тис. грн, Полтавська – 30 895 тис. грн, Вінницька – 19 879 тис. грн, Сумська – 6 856 тис. грн, Кіровоградська – 10 915 тис. грн, Миколаївська – 13 307 тис. грн, Одеська – 76 066 тис. грн, Рівненська – 14 188 тис. грн та Черкаська – 13 939 тис. грн. Зазначимо, що спад туристичної активності спостерігається у 7 областях України, а саме у Донецькій, Запорізькій, Івано-Франківській, Луганській, Харківській, Херсонській, Чернігівській.

За матеріалами Робочої групи з відновлення та розбудови інфраструктури відповідно до Плану відновлення України запропонованим Національною радою з відновлення України від наслідків війни (утворено Президентом України від 21 квітня 2022 року) виокремлюють ключові виклики у сфері туризму, окремі з них [13]:

- 1) відсутність туристичних потоків до України;
- 2) відтік джерел фінансування з українського туристичного сектора;
- 3) високий ризик перебування в багатьох регіонах держави;
- 4) сильне руйнування туристичної інфраструктури, історичних будівель, музеїв, театрів тощо;
- 5) відсутність інформації про стан туристичних об'єктів у різних містах та областях України;
- 6) обмежена мережа туристичної інформації;
- 7) застаріла система класифікації готелів та інших закладів розміщення;
- 8) відсутня автоматизована система збору туристичної статистики для оцінки стану сфери, масштабів отриманих сферою доходів і збитків, потенціалу формування національної політики;
- 9) першочерговість забезпечення безплатних перевезень для держави у військових та волонтерських цілях;
- 10) незавершене реформування галузі відповідно до вимог ЄС;
- 11) відсутність послуг обслуговування у повітряному просторі України тощо.

Війна в Україні – це мова не лише про занепад українського туризму, це також значні втрати й світової туристичної економіки, зокрема європейських держав, які через припинення глобального потоку російських (внаслідок заборон на російські авіалінії та обмеження на використання повітряного простору) та українських (вимушене втікання внаслідок вторгнення країни-агресора) туристів, що становило понад 75 млн туристів чи 5% від загальної кількості туристів у світі, зазнали

відчутного зниження й власних доходів у бюджеті. Адже до розвитку всіх теперішніх невтішних подій, країна-агресор займала 11-е місце за величиною джерела туристів серед інших країн світу, а Україна – 13-е місце, увійшовши у рейтинг найкращих туристичних країн Європи.

Сьогодні вітчизняна туристична сфера частково адаптувала й перелаштувала свою діяльність до нових реалій. Звичайно, говорити про зовнішній туризм ще зовсім зарано через зниження купівельної спроможності більшої частини українського населення, заборону військовозобов'язаних осіб перетинати кордон України, складне логістичне сполучення. Натомість потік іноземних туристів в Україну є зовсім незначним з огляду на безпекову складову та і відбувається він в принципі головним чином завдяки робочим відвідуванням закордонними дипломатами, громадськими активістами, різними волонтерами й представниками закордонних ЗМІ.

Поступове відновлення внутрішнього туризму відбувається здебільшого шляхом мандрівок у західноукраїнському напрямку – Чернівецька, Львівська, Закарпатська області. В таких умовах, важливим є дотримання дозволів та обмежень, що діють під час війни в Україні як самими туристами, так і туристичними компаніями. Варто зазначити, що кожна область країни має свої особливості відпочинку і туристичної діяльності. До прикладу, у Києві та області заборонено сплав водоймами, відвідувати ліси та зелені зони поза межами житлових масивів; у Черкаській та Полтавській областях існує заборона щодо відвідування лісів; у Вінницькій, Тернопільській, Чернівецькій, Івано-Франківській, Львівській, Рівненській, Закарпатській та Хмельницькій областях працюють у звичному режимі усі туристичні об'єкти, лише є окремі обмеження в регіонах щодо відвідування лісів, особливо тих, що межують із кордонами інших держав, проведення екскурсій чи походів. Саме планування мандрівок слід організовувати відповідно до дії комендантської години у конкретній області та з врахуванням того, що коли виникне повітряна небезпека має бути можливість доступу до бомбосховища.

Беручи до уваги вищезазначене, можна виокремити помітні тенденції щодо відновлення туристичної індустрії в Україні: туристи найчастіше цікавляться оздоровчим відпочинком у санаторіях та іншими схожими опціями, де можна відновити спокій якомога далі від вибухів і повітряних тривог; зріс запит на подорожі для однієї людини або для родини, проти групових мандрівок; наявність світла, води, зв'язку та укриття є пріоритетною вимогою до готелів, хостелів тощо; бронювання турів українцями відбувається переважно в останній момент, адже планувати наперед під час повномасштабної війни не дуже вміло вдається [14].

Разом з тим, розуміємо, що все, від чого залежить оперативність відбудови інфраструктури й загальний рівень життя в країні, прямо впливає на внутрішній і зовнішній вітчизняний туризм. Війна в Україні триває і, на жаль, сьогодні немає в історії минулих років схожого аналога для реалізації Україною вже застосовуваного раніше коректного алгоритму дій. Україна мусить бути першопрохідцем в умовах такої геополітичної нестабільності, вміло інтерпретуючи всі жахливі ситуації та руйнування на власну медійну зацікавленість від іноземних країн та туристів зокрема; на побудову масової піар-компанії невідомих раніше регіонів; задля оновлення туристичного брендингу держави основою якого має стати безпека та захист туристів. Така реанімація туристичного бізнесу буде особливою для всіх та для її реалізації пропонуємо такі кроки [13]: розробити програму повоєнного відновлення туристичної сфери; провести перемовини зі світовими готельними мережами щодо їх виходу в Україну, доки існує зацікавленість до нашої держави від світу; підготувати масштабну маркетингову кампанію для зовнішніх ринків із популяризацією девізу: «Україна – це безпечна локація для мандрівок»; підтримка інтересу через промоційні, туристичні й культурні заходи; розробити безпечні туристичні програми по місцях

військової слави Збройних Сил України; здійснити відбудову туристичної інфраструктури, що неможливо буде зробити без допомоги інших країн та міжнародних організацій; брати участь у міжнародних туристичних виставках й форумах; просувати нестандартні та потенційно успішні формати туристичних послуг – екотуризм, урбан-культура, рсу-туризм, туризм солідарності тощо; сприяти відкриттю національних офісів українського туризму в розвинених країнах світу, а також створити інформаційний портал та єдиний контент для подорожуючих, що цікавляться місцями активних бойових дій.

5. Висновки та перспективи подальших досліджень в даному напрямку.

Підсумовуючи результати дослідження, відзначаємо, що Україна має усі шанси стати популярним напрямом туристичних послуг на глобальному рівні та здійснити прискорене успішне повоєнне відновлення індустрії, оскільки вже зараз спостерігаються ефективні зміни у її діяльності. Після закінчення війни чимало туристів інших країн захочуть відвідати Україну, щоб прогулятися вулицями мужньої країни, котра вистояла в запеклій боротьбі, познайомитися з сміливою нацією, відвідати місця бойових дій, побачити наживо потрощену військову техніку, почути моторошні історії очевидців. Тому варто не упустити ці можливості, спростовуючи тим самим теперішні міжнародні асоціації України із небезпекою, руйнуваннями й суспільним горем і переконуючи всіх у протилежному – в безпеці та надійності для туризму і залученні іноземних інвестицій від чисельних закордонних партнерів та міжнародних організацій.

Сьогодні сфера туризму як частина стійкості держави і драйвер регіонального зростання повинна мати наперед підготовлену й вміло розроблену економічно ефективну й креативну стратегію розвитку для свого посткризового післявоєнного відновлення та можливості здійснення економічного дива постфактум.

Author details (in English)

THE INFLUENCE OF GEOPOLITICAL FACTORS ON THE FUNCTIONING OF TOURISM IN UKRAINE

Liliya KONDRATSKA

West Ukrainian National University

11 Lvivska st., 46001, Ternopil, Ukraine

e-mail: liliya.kondratska@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8429-8953>

Abstract. *The article examines the key aspects of the prospects of the post-crisis strategic development of the domestic tourism industry after the end of the military conflict – the test of the XXI century, based on the transformational transformations of the industry. The main obstacles of geopolitical instability, which have a significant impact on the formation of the potential of the tourist flow at both the micro and macro levels, are systematized. These include the outflow of sources of funding from the tourism sector of Ukraine, the high risk of staying in certain territories, incomplete reform of the industry in accordance with EU directives, the priority of providing free transportation for the state in military, volunteer or humanitarian areas, etc. A detailed analysis of tax revenues to the state treasury and key statistical indicators of tourism activity in 2023 in accordance with previous years was conducted. A number of reliable and dangerous regions of Ukraine have been identified for planning trips by tourists in compliance with the peculiarities of recreation and tourist activities - permits and restrictions regarding the organization of routes in accordance with the curfew and taking into account the presence of bomb shelters, etc. In addition, it was found that the current dynamics of the tourist flow within the state is characterized by a sharp reduction in the number of visits by tourists from other countries, and the external domestic tourism itself is maintained thanks to the work trips of foreign diplomats, public activists, volunteers, and representatives of mass media. It was found that the deployed military actions on the territory of Ukraine have a serious economic impact on the recovery of international tourism in general. Priority anti-crisis directions for the reconstruction of the studied sphere are proposed in order to ensure the harmonious growth of all regions of*

Ukraine, taking into account the set goals. The main ones are the formation of state media interest on the part of foreign countries and tourists; building a mass PR company in previously unknown territories; updating the tourism branding of the state with the basis that the safety and protection of tourists is a priority.

Key words: tourist activity, tourism industry, military conflict, post-war recovery, decline.

Appendix A. Supplementary material

Supplementary data associated with this article can be found, in the online version, at <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2023/23klptvu.pdf>

Funding

The authors received no direct funding for this research.

Citation information

Kondratska, L. (2023) The influence of geopolitical factors on the functioning of tourism in Ukraine. *Socio-Economic Problems and the State* (electronic journal), Vol. 29, no. 2, pp. 61-69. URL: <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2023/23klptvu.pdf>

Використана література:

1. Барвінок Н. В., Барвінок М. В. Вплив російсько-української війни на туризм в Україні та перспективи його розвитку в майбутньому. *Російсько-українська війна (2014-2022) : історичні, політичні, культурно-освітні, релігійні, економічні та юридичні аспекти : монографія*. 2022. С. 24-34. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-223-4-4>.
2. Грищенко С. І. Туристична індустрія України : аналіз тенденцій та чинників розвитку в координатах повоєнного відновлення. *Економіка та суспільство*. 2023. Вип. 23. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-52-29>.
3. Захарова Т. В. Напрями розвитку туристичного бізнесу України. *Економіка та суспільство*. 2023. Вип. 49. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-49-6>.
4. Філюк С. М. Вплив кризових процесів на туристично-рекреаційний потенціал України : ретроспективний аналіз даних 2014-2022 рр. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Сер. економічна*. 2022. Вип. 34. С. 296-305. DOI: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.7220110>.
5. Фастовець О. Туризм в Україні в умовах воєнного стану. *Development of management and entrepreneurship methods on transport*. 2022. № 3(80). С. 87-97. DOI: <https://doi.org/10.31375/2226-1915-2022-3-87-97>.
6. Роїк О., Недзвецька О. Шляхи розвитку туристичної сфери України у воєнний період. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2022. № 46. С. 11-15. DOI: <https://doi.org/10.32999/ksu2307-8030/2022-46-2>.
7. Романова А. А. Управління розвитком туристичної сфери в умовах збройних конфліктів. *Modern economics*. 2018. № 9. С. 93-104. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/modecon_2018_9_14
[https://doi.org/10.31521/modecon.V9\(2018\)-12](https://doi.org/10.31521/modecon.V9(2018)-12) (дата звернення: 15.07.2023).
8. Дворська І. Туристична галузь після війни : чи можлива реанімація та антикризове управління? *Інтернет-видання «Liga.net»*. 2022. URL: <https://blog.liga.net/user/idvorskaya/article/44952> (дата звернення: 14.08.2023).
9. Баженова С., Пологовська Ю., Бикова М. Реалії розвитку туризму в Україні на сучасному етапі. *Наукові перспективи*. 2022. № 5(23). С. 168-180. DOI: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2022-5\(23\)-168-180](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2022-5(23)-168-180).
10. Моца А. А., Шевчук С. М., Серета Н. М. Перспективи післявоєнного відновлення сфери туризму в Україні. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 41. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-41-31>.

11. Зарубіна А., Сіра Е., Демчук Л. Особливості туризму в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2022 Вип. 41. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-41-14>.
12. Державне агентство розвитку туризму. URL: <https://www.tourism.gov.ua/> (дата звернення: 20.09.2023).
13. Матеріали робочої групи «Відновлення та розбудова інфраструктури». URL: <https://ua.urc-international.com/plan-vidnovlennya-ukrayini> (дата звернення: 30.09.2023).
14. Туризм під час війни. Як галузь виживає та готується до відновлення. *Kyivstar business HUB* : веб-сайт. URL: <https://hub.kyivstar.ua/articles/turyzm-pid-chas-vijny-yak-galuz-vyzhyvaye-ta-gotuyetsya-do-vidnovlennya> (дата звернення: 10.10.2023).

References

1. Barvinok, N. V., Barvinok, M. V. (2022) Vplyv rosiisko-ukrainskoi viiny na turyzm v Ukraini ta perspektyvy yoho rozvytku v maibutnomu [The impact of the Russian-Ukrainian war on tourism in Ukraine and prospects for its development in the future]. *Rosiys'ko-ukrayins'ka viyna (2014-2022) : istorychni, politychni, kul'turno-osvitni, relihiyni, ekonomichni ta yurydychni aspekty : monohrafiia*. 24-34 pp. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-223-4-4> (in Ukrainian).
2. Hryshchenko, S. I. (2023) Turystychna industriia Ukrainy : analiz tendentsii ta chynnykiv rozvytku v koordynatakh povoiennoho vidnovlennia [Tourism industry of Ukraine: analysis of trends and factors of development in the coordinates of post-war recovery]. *Ekonomika ta suspil'stvo*, vol. 23. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-52-29>.
3. Zakharova, T. V. (2023) Napriamy rozvytku turystychnoho biznesu Ukrainy [Directions of development of tourism business of Ukraine]. *Ekonomika ta suspil'stvo*, vol. 49. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-49-6>.
4. Filyuk, S. M. (2022) Vplyv kryzovykh protsesiv na turystychno-rekreatsiinyi potentsial Ukrainy : retrospektyvnyi analiz danykh 2014-2022 r. [The impact of crisis processes on the tourism and recreation potential of Ukraine: a retrospective analysis of 2014-2022 data]. *Naukovi zapysky L'vivs'koho universytetu biznesu ta prava. Ser. ekonomichna*, vol. 34, 296-305 pp. DOI: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.7220110>.
5. Fastovets, O. (2022) Turyzm v Ukraini v umovakh voiennoho stanu [Tourism in Ukraine under martial law]. *Development of management and entrepreneurship methods on transport*, no. 3 (80), 87-97 pp. DOI: <https://doi.org/10.31375/2226-1915-2022-3-87-97>.
6. Royik, O., Nedzvetska, O. (2022) Shliakhy rozvytku turystychnoi sfery Ukrainy u voiennyi period [Ways of development of the tourist sphere of Ukraine during the war period]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnogo universytetu*, no. 46. 11-15 pp. DOI: <https://doi.org/10.32999/ksu2307-8030/2022-46-2>.
7. Romanova, A. A. (2018) Upravlinnia rozvytkom turystychnoi sfery v umovakh zbroinykh konfliktiv [Management of tourism development in conditions of armed conflicts]. *Modern economics (electronic journal)*, no. 9, 93-104 pp. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/modecon_2018_9_14 [https://doi.org/10.31521/modecon.V9\(2018\)-12](https://doi.org/10.31521/modecon.V9(2018)-12) (accessed 15 July 2023).
8. Dvorska, I. (2022) Turystychna haluz pislia viiny : chy mozhyva reanimatsiia ta antykryzove upravlinnia? [Tourism industry after the war: is resuscitation and crisis management possible?]. *Liga.net (electronic journal)*. Available at: <https://blog.liga.net/user/idvorskaya/article/44952> (accessed 14 August 2023).

9. Bazhenova, S., Polohovska, Yu., Bykova, M. (2022) Realiyi rozvytku turyzmu v Ukraini na suchasnomu etapi [The realities of tourism development in Ukraine at the current stage]. *Naukovi perspektyvy*, no. 5(23), 168-180 pp. DOI: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2022-5\(23\)-168-180](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2022-5(23)-168-180).
10. Motsa, A. A., Shevchuk, S. M., Sereda, N.M. (2022), Perspektyvy pislyavoyennoho vidnovlennya sfery turyzmu v Ukraini [Prospects of the post-war restoration of tourism in Ukraine]. *Ekonomika ta suspilstvo*, vol. 41. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-41-31>.
11. Zarubina, A., Sira, E., Demchuk, L. (2022) Osoblivosti turizmu v umovah voyennogo stanu [Peculiarities of tourism in a state of war]. *Ekonomika ta suspilstvo*, vol. 41. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-41-14>.
12. Derzhavne ahentstvo rozvytku turyzmu [State Tourism Development Agency]. Official website. URL: <https://www.tourism.gov.ua/> (accessed 20 September 2023).
13. Materialy robochoi hrupy «Vidnovlennia ta rozbudova infrastruktury» [Materials of the working group "Restoration and development of infrastructure"]. URL : <https://ua.urb-international.com/plan-vidnovlennya-ukrayini> (accessed 30 September 2023).
14. Turyzm pid chas viiny. Yak haluz vyzhyvaie ta hotuietsia do vidnovlennia [Tourism during the war. How the industry is surviving and ready to recover]. *Kyivstar business HUB* : website. URL: <https://hub.kyivstar.ua/articles/turyzm-pid-chas-vijny-yak-galuz-vyzhyvaye-ta-gotuyetsya-do-vidnovlennya> (accessed 10 October 2023).

© 2023 Socio-Economic Problems and the State. All rights reserved.
 This open access article is distributed under a Creative Commons Attribution (CC-BY) 4.0 license.
 You are free to:
 Share — copy and redistribute the material in any medium or format
 Adapt — remix, transform, and build upon the material for any purpose, even commercially.
 The licensor cannot revoke these freedoms as long as you follow the license terms.
 Under the following terms:
 Attribution — You must give appropriate credit, provide a link to the license, and indicate if changes were made.
 You may do so in any reasonable manner, but not in any way that suggests the licensor endorses you or your use.
 No additional restrictions
 You may not apply legal terms or technological measures that legally restrict others from doing anything the license permits.

Socio-Economic Problems and the State (ISSN: 2223-3822) is published by Academy of Social Management (ASM) and Ternopil Ivan Puluj National Technical University (TNTU), Ukraine, Europe.

Publishing with SEPS ensures:

- Immediate, universal access to your article on publication
- High visibility and discoverability via the SEPS website
- Rapid publication
- Guaranteed legacy preservation of your article
- Discounts and waivers for authors in developing regions

Submit your manuscript to a SEPS journal at <http://sepd.tntu.edu.ua>

